

“GÜNÜMÜZ FARŞÇASINDA KULLANILAN BİLEŞİK MASTARLAR¹ COMPOUND INFINITIVES USED IN CONTEMPORARY PERSIAN

Maksut Maksutoğlu

Sayı 6, ss., 18-35.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 24.09.2025

Kabul Tarihi: 27.10.2025

Değerlendirme: Çift Taraflı Kör Hakemlik

Etik Bildirim: lisaniyatstudies@gmail.com

İntihal Denetimi: Yapıldı. (İntihalnet)

Etik Beyan: Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen

nitelikte olup kullanılan veriler literatür

taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir.

Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere

uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada

belirtildiği beyan olunur.

Lisans Bilgisi: Dergimizde yayımlanan çalışmalar, CC-BY-NC-

ND lisansı ile açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

Issue 6, pp., 18-35.

Article Type: Research Article

Submitted: 24.09.2025

Accepted: 27.10.2025

Evaluation: Double-Blind Review

Ethics Declaration: lisaniyatstudies@gmail.com

Plagiarism Check: Done. (İntihalnet)

Ethics Statement: This study does not require ethics committee approval, and the data used was obtained through a literature review/published sources. It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to throughout the preparation, and all references are cited in the bibliography.

License Information: The studies published in our journal are published as open access with the CC-BY-NC-ND license.

Atıf Bilgisi / Reference Information:

MAKSUTOĞLU, M. (2025) COMPOUND INFINITIVES USED IN CONTEMPORARY PERSIAN, *Lisaniyat Studies Uluslararası Filoloji Araştırmaları Dergisi*, 6, 18-35

Maksut Maksutoğlu

Kırıkkale Üniversitesi

maksutmaksutolu@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0901-851X

Abstract

Compound infinitives, or "complex predicates" in modern terminology, constitute a highly productive and central grammatical structure in Persian that combines a non-verbal element (noun, adjective) with a "light verb" to form a semantic unit. This study analyzes the morpho-syntactic structure, semantic composition, and mental processing of Persian complex predicates. The study presents a theoretical synthesis combining traditional descriptive approaches (e.g., Lambton, 1953; Khanlari, 1988), the generative grammar debates of the 1970s (e.g., Tabaian, 1979; Sharifi, 1975), and their reflections in modern syntax (e.g., Folli et al., 2005; Ghomeshi, 1996).

Structural analysis reveals that these infinitives are not merely sequences of words, but exhibit strong "lexical integrity" evidenced by morphological (inflection, passivization), phonological (stress), and modern syntactic tests (e.g., Faraji, 2021). Structurally, it is argued that the light verb (e.g., *kerden* کردن, *zeden* زدن) is not a meaningless element, but rather a functional operator determining the "action type" (Aktionsart) of the predicate (Razmdideh & Hasanshahi Raviz, 2024, pp. 97–98). In this context, a "semantic transparency scale" is proposed, ranging from fully transparent structures (e.g., *sohbet kerden* صحبت کردن 'to converse') to semantically opaque structures (e.g., *zemîn horden* زمین خوردن 'to fall'). Finally, in light of current psycholinguistic data (Momenian et al., 2022), the mental reality of this theoretical scale is discussed; demonstrating that transparent and opaque structures are processed via a "dual-route" mechanism in the mental lexicon.

Keywords: Persian Language, Farsi, Grammar, Infinitive, Verb, Compound Infinitive, Verb Structure

Özet

Bileşik mastarlar veya modern terminolojiyle "karmaşık yüklemeler" (complex predicates), Farsça'da anlamsal bir birim oluşturmak için sözlü olmayan bir ögeyi (isim, sıfat) bir "basit mastar" (light verb) ile birleştiren, oldukça üretken ve merkezi bir dilbilgisel yapıdır. Bu çalışma, Farsça karmaşık yüklemelerin morfo-sentaktik yapısını, anlamsal bileşimini ve zihinsel işlemlerini (mental processing) analiz etmektedir. Çalışma, geleneksel betimsel yaklaşımları (örn. Lambton, 1953; Hânlerî, 1988), 1970'lerin üretken dilbilgisi tartışmaları (örn. Tabaian, 1979; Sharifi, 1975) ve bu tartışmaların modern sözdizimindeki yansımaları (örn. Folli vd., 2005; Ghomeshi, 1996) ile birleştiren teorik bir sentez sunmaktadır.

Yapısal analiz, bu mastarların basit birer sözcük dizisi olmadığını; morfolojik (çekim, pasifleşme), fonolojik (vurgu) ve modern sözdizimsel testlerle (örn. Faraji, 2021) kanıtlanan güçlü bir "leksikal bütünlük" (lexical integrity) sergilediğini ortaya koymaktadır. Yapısal açıdan, basit mastarın (*kerden* کردن, *zeden* vb.) anlamsız bir unsur olmadığı, aksine yüklem "eylem türünü" (Aktionsart) belirleyen işlevsel operatörler olduğu savunulmaktadır (Razmdideh & Hasanshahi Raviz, 2024, s. 97–98). Bu bağlamda, tam şeffaf yapılardan (örn. *sohbet kerden* صحبت کردن 'sohbet etmek') anlamsal olarak örtük yapılara (örn. *zemîn horden* زمین خوردن 'düşmek') uzanan bir "anlamsal şeffaflık skalası" önerilmektedir. Son olarak, güncel psikodilbilimsel veriler (Momenian vd., 2022) ışığında, bu teorik skalanın zihinsel gerçekliği tartışılmakta; şeffaf ve örtük yapıların zihinsel sözlükte "çift-yönlü" (dual-route) bir mekanizma ile işlendiği gösterilmektedir.

¹ Bu makale Maksut Maksutoğlu'un 2025 yılında Dr. Ahmet Özmen'nin danışmanlığında hazırlayarak Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne sunduğu "Günümüz Farsçasında Kullanılan Bileşik Mastarlar" başlıklı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir

Anahtar Kelimeler: Fars Dili, Farsça, Dilbilgisi, Bileşik Master, Karmaşık Yüklem, Hafif Fiil, Sözcüksel Bütünlük, Bilişsel Dilbilim

Structured Abstract

Title: Complex Predicates (Compound Infinitives) in Modern Persian: A Morphosyntactic Synthesis and Semantic Interpretation

1. Purpose

This study examines *modern Persian complex predicates*—traditionally known as compound infinitives (*masdar-i murakkab*, مصدر مرکب)—through an interdisciplinary investigation that incorporates descriptive grammar, generative syntax, and cognitive semantics. The primary aim is to demonstrate that Persian complex predicates are not accidental surface combinations but represent a structurally necessary and cognitively coherent system rooted in the language’s restricted verbal morphology. By synthesizing historical grammars, modern theoretical frameworks, and psycholinguistic findings, this study argues for a unified model that explains the lexical integrity, semantic bleaching, morphosyntactic behavior, and cultural functions of Persian complex predicates as the core verbal mechanism of the language.

2. Methodology / Research Design

This research employs a comparative, descriptive, and analytical method, using corpus-based examples, historical texts, and modern linguistic literature. The investigation is conducted across three analytical levels:

(a) Morphological–Phonological Analysis

- Inflectional morphology, prosodic stress patterns, negative and interrogative marking, and clitic positioning are used to test whether complex predicates behave as single lexical units or separable syntactic phrases.
- The “sandwich construction” ([Noun] + [Clitic] + [Light Verb]) is closely examined to determine the limits of separability and lexical integrity.

(b) Syntax-Based Testing

Three widely recognized diagnostics are applied to distinguish complex predicates from phrasal verb sequences:

1. **Conflicting Temporal Adverb Test**, determining whether two verbs host separate tense domains.
2. **Negative Polarity Licensing Test (hergez ‘never’)**, which probes whether predicate parts are separated by a CP boundary or act within a unified clause.
3. **Indefiniteness Test**, examining whether the nominal component accepts indefiniteness marking (*yek / -i*), demonstrating lexicalization vs. compositionality.

(c) Semantic and Cognitive Interpretation

- The study constructs an Aktionsart matrix of the most productive Persian light verbs (e.g., *kerdæn*, *šodæn*, *dâdæn*, *zædæn*, *hordan*, *gereftan*), showing how they lose literal meaning and act as grammatical operators.
- A Semantic Transparency–Opacity Scale is proposed, positioning productive, metaphorical, and idiomatic predicates within a lexicalization continuum.
- Psycholinguistic theories on dual-route processing are incorporated to distinguish lexical storage vs. compositional computation in native and L2 Persian speakers.

3. Findings

Lexical Integrity with Controlled Separability

Although complex predicates may be superficially separable, inflectional morphology targets only the light verb, and prosodic stress consistently falls on the nominal element, signaling single-lexeme cognitive status. Negation, tense, aspect, and modality apply exclusively to the light verb, whereas object clitics attach between the two elements without breaking lexical unity. Thus, separability does not negate lexicalization, but rather reveals a hybrid lexical–syntactic structure.

Semantic Bleaching and Functional Differentiation of Light Verbs

The light verb loses its lexical “body” while retaining an abstract “skeletal” structure (Moradi & Karimi-Doostan, 2013). Hence:

- *kerdæn* marks causativity or agentive initiation,
- *šodæn* marks inchoativity or passive change of state,
- *zædæn* signals suddenness or volitional impact,
- *hordan* encodes experiential or involuntary suffering,
- *gereftan* denotes acquisition or inception,
- *dâdæn* signifies transmission or outward projection,
- *kešidan* implies durative emotional burden.

Light verbs thus serve as grammatical operators, not lexical verbs, determining Aktionsart and argument structure.

Lexical vs. Grammatical Passive Formation

Findings indicate two distinct passive strategies:

1. **Grammatical Passive** using *šodæn* (e.g., *taḥvîl dâdan > taḥvîl šodan*).
2. **Lexical Passive** employing semantically congruent light verbs (e.g., *gol zadan > gol hordan*). This phenomenon reveals deep lexicalization, demonstrating that the system is not purely syntactic but semantically encoded.

Semantic and Cultural Encoding

Complex predicates serve as carriers of metaphor and cultural cognition. Idiomatic predicates such as *zemîn hordan* (‘to fall’, lit. ‘to eat ground’) or *ser be ser gozaştan* (‘to tease’, lit. ‘to put head to head’) cannot be inferred compositionally, confirming full lexicalization and cultural embodiment. The system encodes Iranian politeness (*ta’aruf*) by calibrating social relationships through predicate choice, e.g., *tašrif bordan* vs. *raftan*.

Cognitive Processing

Psycholinguistic evidence supports dual-route processing: transparent forms are computed compositionally, while opaque forms are stored as single lexical chunks. Children and L2 learners acquire idiomatic predicates holistically, supporting the lexical-unit hypothesis.

4. Conclusion

Persian complex predicates constitute a structurally mandated, morphologically economical, and cognitively coherent system, not a lexical anomaly. Due to the closed-class nature of Persian simple verbs, the language

relies on the combination of nominal lexical meaning with light verb operators to expand its verbal inventory. Consequently, complex predicates are:

- structurally necessary (not optional paraphrases),
- morphologically productive,
- semantically layered (transparent → metaphorical → idiomatic),
- culturally encoded (central to politeness and identity),
- cognitively dual-processed (computed or stored based on opacity).

Thus, complex predicates represent the core of Persian verbal expression, integrating morphology, syntax, cognition, and cultural semantics.

Giriş

Fars Dili'nin tarihsel serüveni, M.Ö. birinci bin yıla dek uzanan kadim kökleriyle, dilin bugünkü yapısal ve morfolojik zenginliğini anlamlandırmada temel bir arka plan sunar. Farsça; Eski Farsça (فارسی باستان / Fârsî-i Bâstân), Orta Farsça (فارسی میانه / Fârsî-i Miyâne, پهلوی / Pehlevî) ve Yeni Farsça (فارسی دری / Fârsî-i Derî)² olmak üzere üç ana tarihî evrede incelenen (İctihâdî ve Maksudoğlu, 1963, s.1; Eşrefülkuttabî, 1947, ss. 9-10) ve modern İranî diller arasında en geniş coğrafyada kullanılan dildir. Günümüzde İran, Afganistan ve Tacikistan'ın resmi dili olmasının yanı sıra, Orta Asya, Kafkasya ve Hint alt kıtası dâhil olmak üzere geniş bir alanda edebiyat ve kültür dili olarak varlığını sürdürmektedir (Mahootian, 1997, s.1).

Pervîz Nâtil Hânlerî'nin (1988) vurguladığı üzere, İslam sonrası dönemde belirginleşen Yeni Farsça, önceki evrelere kıyasla daha "analitik" bir yapılanma sergilemiş; özellikle Orta Farsça'da yaygın olan ön ekli master sisteminin işlev kaybı, modern dönemde bileşik master yapılarının artışına zemin hazırlayarak fiil morfolojisinin şekillenmesinde belirleyici olmuştur (Hânlerî, 1988, Cilt 2, ss. 120-127).

Farsça master sisteminin bu analitik ve birleşimsel yapısı, Batılı dilbilimcilerin dikkatini oldukça erken dönemlerde çekmiştir. Henüz 1771 yılında Sir William Jones, Farsça gramerinin kurucu metinlerinden sayılan eserinde, bu yapıları "Bileşik Masterlar" (Compound Verbs) başlığı altında incelemiştir; *kerden*, *zedên*, *dâştên* gibi yardımcı masterların, Arapça veya Farsça isimlerle birleşerek dilin ifade gücünü ve sözcük türetme kapasitesini sınırsızca genişlettiğini vurgulamıştır (Jones, 1804, ss. 72-73, 88). Jones'un bu erken tespitini takiben, 1785 yılında William Kirkpatrick, hazırladığı gramer taslağında Farsça ve Hint dillerindeki (Hindvi) master türetme mantığını incelerken, isimlerin yardımcı masterlarla birleşerek "bileşik masterlar" (compound verbs) oluşturduğunu ve bu yapının dilin sınırsız üretim kapasitesinin anahtarı olduğunu teyit etmiştir (Kirkpatrick, 1785). Ayrıca 19. yüzyılda İngiltere'de Farsça öğreten İranlı dilbilimci Mirza Muhammed İbrahim (1841) de bu yapıların, "soyut anlamı taşıyan isim" ile "kip ve zamanı belirleyen fiil" in birleşiminden oluştuğunu belirterek, bugünkü modern analizlere ışık tutan bir tanım yapmıştır (İbraheem, 1841, s. 85). Günümüzde ise Shomoossi ve Shomoossi (2012, s. 4), bu süreci tarihsel bir "gramerleşme sürekliliği" (grammaticalization continuum) içinde değerlendirir. Bu modele göre, asli masterlar (heavy verbs) zamanla anlamsal silikleşmeye uğrayarak önce hafif mastara, ardından yardımcı mastara ve en sonunda da eklere (affix) dönüşme eğilimindedir.

1. Teorik Çerçeve ve Terminoloji

1.1. Farsça'da Master Sınıflandırması ve Geleneksel Zemin

² *Derî* (دری): Kelime kökeni olarak "kapı/saray" (در / *der*) anlamına gelir ve İslam sonrası dönemde Horasan saraylarında konuşulan, Klasik Fars Edebiyatı'nın temelini oluşturan dili ifade eder. Modern terminolojide genellikle Afganistan Farsçası lehçesi için kullanılır.

Fars morfolojisinin temel taşlarından olan mastarlar (مصدر), şahıs, zaman ve kip kavramlarından bağımsız olarak, bir fiilin eylemini, durumunu veya işini ifade eden ve fiilleri tanımlayan temel birimlerdir. Dilbilgisel açıdan ikili bir doğaya sahip olan mastarlar, hem isimlerin sözdizimsel özelliklerini (özne/nesne olabilme) sergilemeleri hem de eylemsel bir öz (fiil kökü) taşımaları nedeniyle "isim-fiil" kategorisinde değerlendirilirler (Muhteşemî, 1991, s. 104; Yıldırım, 1997, s. 15).

Biçimsel (Yapısal) Mastarlar dahilinde yer alan Bileşik Mastarlar (مصدر مرکب – masdar-i murekkeb), Modern Farsçanın sözdizimsel ve anlamsal ifadesini belirleyen en merkezi ve üretken yapı olarak öne çıkar. Bir isim, sıfat, zarf ya da başka bir mastarın basit bir mastarla birleşmesiyle oluşan bu iki unsurlu yapılar, basit mastarların sınırlı oluşu (Şahinoğlu, 1997, ss. 269-277; Mansoor vd., 2012, s. 52) ile bileşik mastarların yeni kavram üretme ve işlevsel incelikleri aktarma kapasitesi sayesinde gün geçtikçe daha sık kullanılmaya başlamış; böylece konuşma ve yazı dilinde en yaygın eylemsel kalıplardan biri hâline gelmiştir (Erjeng, 1995, s. 106). Bu süreçte en sık kullanılan yardımcı mastarlar şunlardır: کردن (kerden), شدن (şoden), دادن (dâden), گرفتن (giriften), بردن (borden), زدن (zeden), خوردن (horden), یافتن (yâften), داشتن (dâştten), آوردن (âverden), آمدن (âmeden), کشیدن (keşîden).

Farsça'da bileşik mastarlar, özellikle 19. yüzyılın başlarından itibaren hem İranlı hem de Batılı araştırmacıların odaklandığı temel bir dil olgusu hâline gelmiştir. Bu yapıları sistematik bir şekilde sınıflandıran en önemli çalışmalardan biri A.K.S. Lambton'a aittir. Lambton (1984), günümüzde de başvurulan kapsamlı bir sınıflandırma sunarak bileşik mastarları, basit bir mastarın bir isim, sıfat veya zarf eşdeğeriyle birleşmesi şeklinde tanımlar. Örneğin kâr kerden (کار کردن, "çalışmak") isim + mastar yapısını temsil ederken; fikr kerden (فکر کردن, "düşünmek") ve merîz şoden (مریض شدن, "hastalanmak") gibi örnekler ise özellikle Arapça kökenli isim, sıfat ve sıfat-fiillerle kurulan bileşik mastarları ayrı bir kategori olarak ortaya koyar (Lambton, 1953/1984, ss. 85–90).

Bu çalışmalar yalnızca tanımlama düzeyinde kalmamış; bileşik mastarların anlam üretimi bakımından taşıdığı işlevsel zenginliği de öne çıkarmıştır. Nitekim Ahmet Ateş (1962) ve Mürsel Öztürk (2023), bu yapıların basit bir birleşmenin ötesine geçerek "yeni ve bütüncül bir sözcüksel değer" taşıdığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla bileşik mastarlar hem tarihsel hem de işlevsel açıdan Farsçanın söz varlığını zenginleştiren, üretken ve açıklayıcı bir mastar yapısı olarak değerlendirilmektedir (Ateş ve Tarzî, 1942, s. 48-52; Öztürk, 2023, s. 13).

1.2. Teorik Tartışmalar ve Makalenin Konumlanması

Lambton'ın (1953/ 1984) sistematik hale getirdiği bu geleneksel sınıflandırmaya rağmen, Farsça'da bileşik mastarların dilbilgisel statüsü, tanımı ve sınırları üzerine yapılan teorik tartışmalar, modern dilbilim literatüründe canlılığını korumaktadır. Geleneksel yaklaşımlar genellikle bu süreci bir "isim özümsemesi" (noun incorporation) olarak görmezden gelme eğilimindedir (Dabir-Moghaddam, 1997, s. 26-28).

Bu yerleşik geleneksel sınıflandırmaya yönelik en köklü eleştirilerden biri, yapısal dilbilim (structural linguistics) çerçevesinde Bateni (1969) tarafından getirilmiştir. Bateni, çâne zeden (چانه زدن, pazarlık etmek) veya zemîn horden (زمین خوردن, düşmek) gibi yapıların sözlükte tek bir madde olarak yer almasının, onların dilbilgisel statüsünü değiştirmeyeceğini savunur. Ona göre bu yapılar, "sözcüksel" (lexical) birer bileşik fiil olmaktan ziyade, sözdizimsel kurallara göre işleyen "fiil öbekleri" (syntactic phrases) veya "bağımlı odaklar"dır. Bateni'nin bu erken dönem yapısalcı itirazı, daha sonra Tabaian (1979) tarafından üretken dilbilgisi çerçevesinde derinleştirilecek olan "sözdizimsel ayrışabilirlik" tartışmasının da temelini oluşturmuştur.

Tartışmanın üretken dilbilgisi (generative grammar) kanadındaki kökleri ise 1970'lere dayanır. Dabir-Moghaddam'ın (1997) aktardığına göre, Tabaian (1979), Bateni'nin izinden giderek ve Chafe'nin (1970) teorik çerçevesini benimseyerek, Farsça'da "basit" ve "bileşik" mastar ayrımının gereksiz olduğunu savunmuştur. Tabaian, ders hânden (درس خواندن, "ders çalışmak/okumak") gibi yapıları "bir nesne ve bir basit mastarın yan yana gelmesinden ibaret" (a juxtaposition of an object noun phrase and a simple verb) görerek bileşik mastar kategorisinden çıkarmıştır (Dabir-Moghaddam, 1997, s. 29). Ona göre kerden (کردن), şoden (شدن) gibi yardımcı

mastarlar derin yapıda (deep structure) yer almaz; bunlar, sadece anlamsal özelliklere bağlı olarak yüzey yapıda (surface structure) beliren öngörülebilir unsurlardır.

Buna karşın, yine aynı teorik çerçeveyi benimseyen Sharifi (1975), Tabaian'ın (1979) daha sonra dışlayacağı زمین خوردن (zemîn horden, "yere düşmek") ve غصه خوردن (gosse horden, "kederlenmek") gibi deyimsel yapıları analizine dahil etmiştir. Sharifi (1975, s. 459, 467), bu tür örneklerin basit bir nesne + yardımcı mastar olmadığını, خوردن (horden "yemek") mastarının "tüketim/soğurma" (consumption and absorption) şeklindeki temel anlamsal çekirdeğini metaforik olarak koruduğunu ve bu yapıların "tek bir anlamsal bütünlük" (a unitary semantic concept) arz ettiğini öne sürmüştür.

1970'lerdeki bu "yüzeysel yapı" (Tabaian) vs. "sözcüksel bütünlük" (Sharifi) eksenindeki tartışma, modern dilbilimde "tümce boyutu" (clause size) ve "yapısal eksiklik" (structural deficiency) ekseninde devam etmektedir. Folli vd. (2005) gibi araştırmacılar, bu yapıların basit bir sözcüksel (lexicalist) yaklaşımla açıklanamayacağını, bileşenlerin (nominal unsur ve hafif fiil) birbirinin eylem yapısını (event structure) belirlediği "inşacı" (constructionalist) bir sözdizimsel modelin gerekliliğini savunmuştur (Folli vd., 2005, s. 1-2; Razmdideh & Hasanshahi Raviz, 2024, s. 97-98).

Bu modern tartışmanın ana hatları, Farsça'daki kontrol yapılarının (control constructions) statüsü üzerine odaklanmıştır:

- **Ghomeshi (2001)**, çatışan zaman belirteçleri" (conflicting temporal modifiers) ve "sözcük sırası karmaşası" (scrambling) gibi testlere dayanarak, bu yapıların tam bir Tümleyici Tümcecik (Complementizer Phrase, TT) veya Zaman Tümceciği (Tense Phrase, ZT) içermediğini, daha küçük bir yapı olan Hafif Mastar Tümceciği (mT) olduğunu savunmuştur.
- **Darzi (2008)**, Ghomeshi'nin (2001) testlerine ve verilerine itiraz ederek, bu yapıların tam bir Tümleyici Tümcecik (TT) olduğunu iddia etmiştir.
- **Ilkhanipour (2014)** ise bu iki görüş arasında bir yol bularak, yapıların mT'den büyük ancak "konuşur odaklı zarflar" (speaker-oriented adverbs) gibi unsurları kabul etmemesi nedeniyle tam bir TT de olmadığını savunmuş; bu nedenle yapıların "eksik/kusurlu Tümleyici Tümcecik" (defective TT) olarak adlandırılması gerektiğini öne sürmüştür.

Sharifi'nin (1975) زمین خوردن (zemîn horden) gibi deyimsel yapılar üzerine başlattığı tartışma da bilişsel dilbilim ekseninde modern bir karşılık bulmuştur. Sebzevârî ve Azîmdoht (2024), bu tür "deyimsel bileşik mastarların" (idiomatic compound verbs) anlamsal olarak nasıl işlendiğini incelemiştir. Yazarlara göre bu yapılar, زمین خوردن (zemîn horden "düşmek") veya کلاه گوزستان (kandirmek) örneklerinde olduğu gibi, tamamen "tahmin edilemez" (opaque) ve "bütüncül" (non-compositional) bir anlam taşır. Bu tür deyimsel anlamların oluşumunu açıklamak için "Üç Katmanlı Okuma Hipotezi" (Three-layered reading hypothesis) gibi bilişsel modeller önerilmiştir (Sebzevârî ve Azîmdoht, 2024, s. 157). Benzer şekilde, Sharif ve Amouzadeh (2017) de Bilişsel Dilbilgisi (Cognitive Grammar) perspektifinden bu yapıları incelemiş ve bir "anlam bütünlüşmesi" (incorporation / انضمام) süreci ile oluştuklarını ve bir "inşa şeması" (constructional schema) sağladıklarını savunmuştur (Sharif ve Amouzadeh, 2017, s. 150-152, 163).

Bu makale, Modern Farsça'daki bileşik mastarların (مصدر مرکب / masdar-i murekkeb) morfolojik ve sözdizimsel özelliklerini inceleyerek, bahsi geçen teorik ayrımlar (geleneksel, üretken ve bilişsel) arasında bir sentez oluşturmayı hedeflemektedir. Çalışmada; bileşik yapıların biçimsel özellikleri, tipolojisi ve anlamsal dönüşüm mekanizmaları analiz edilerek, Farsçada sözcüksel ve dilbilgisel ifadenin bütünlüşme süreçlerine dair akademik literatüre katkı sunulması amaçlanmaktadır.

2. Modern Farsça'da Bileşik Mastarların Biçimsel Tipolojisi

Bileşik mastarlar (مصدر مرکب), Farsçanın söz varlığını genişleten ve ifade gücünü artıran en temel morfolojik araçtır. Tarihsel süreçte, Eski ve Orta Farsça dönemlerinde yaygın olan ön ekli mastarların (مصدر پیشوندی) işlevselliğini yitirmesiyle birlikte, bileşik yapılar dilin birincil eylem türetme mekanizması haline gelmiştir (Hânlerî, 1988, Cilt 2, ss. 120-127; Folli vd., 2005, s. 4; Sharif ve Amouzadeh, 2017, s. 162).

2.1. Bileşik yapının İki Unsurlu Doğası

Bileşik masterların tanımı üzerine yürütülen akademik tartışmalara rağmen, Enverî ve Givî (2011, ss. 16-17) ile Ateş ve Tarzî (1942, ss. 48-49) gibi dilbilimcilerin üzerinde uzlaştığı ortak morfolojik zemin, bu yapıların "ikili" doğasıdır:

- **Birinci Unsur (بايه / Pâye):** Anlamsal gövde veya çekirdek (AG) olarak tanımlanabilir. İsim, sıfat, zarf veya (özellikle Arapça'dan ödünçlenen) masterlardan oluşur. Yüklemin kavramsal içeriğini taşır.
- **İkinci Unsur (همکرد / Hemkerd):** Yardımcı master (YM) veya "basit master" (light verb) olarak adlandırılır. Eylemsel yüklemi oluşturur ve gramatikal çekimi üstlenir.

Bu sentezde, bileşenler kimi zaman kendi temel anlamlarını koruyarak bütünsel bir eylem bildirir, kimi zaman ise anlamda genişleme, daralma veya tamamen yeni bir anlam doğurur. Dolayısıyla, bileşik masterlarda "anlam gövdesi" ve "yardımcı masterın" toplam anlamı, her zaman kelimelerin eski anlamlarının basit bir toplamı değil, birleşme sonucunda ortaya çıkan yeni ve bütüncül bir sözcüksel değerdir (Öztürk, 2023, s. 13; Erjeng, 1995, s. 105).

2.2. Ana Yapısal Kategoriler

Bileşik masterların sınıflandırılması, yaklaşıma bağlı olarak farklılık gösterir. Geleneksel yaklaşımlar, A.K.S. Lambton'ın (1984) taksonomisini temel alır. Lambton'ın yaklaşımı betimseldir (descriptive); yapıları, master olmayan unsurun *sözcük türüne* (part of speech) göre sınıflandırır (örneğin: İsim + Master, Sıfat + Master).

Buna karşın, Dabir-Moghaddam'ın (1997) yaklaşımı **teoriktir** ve bu yapıların *oluşum sürecine* (formation process) odaklanır. Dabir-Moghaddam, Lambton'ın "İsim + Master" gibi geniş kategorilerini iki farklı sürece ayırır:

1. **"Bütünleşme" (Incorporation):** Bu, sözdizimsel (sentaktik) bir süreçtir. Aslında cümlenin doğrudan nesnesi olan bir ismin (örn: gezâ غذا 'yemek'), dilbilgisel işaretlerini (-râ gibi) kaybederek fiille morfolojik bir bütün oluşturmasıdır (örn: gezâ horden غذا خوردن 'yemek yemek').
2. **"Kombinasyon" (Combination):** Bu ise sözcüksel (lexical) bir süreçtir. Sözdizimsel bir karşılığı olmayan unsurların (sıfatlar, zarflar) fiille kalıplaşarak birleşmesini tanımlar.

Bu ayrım, sonraki çalışmalarda da (örnek: Mansoor vd., 2012, s. 55) kabul görmüştür.

Dahası, bu geleneksel sınıflandırmaların (basit, önekli, bileşik) Farsça'daki tüm yapıları kapsamadığı da iddia edilmiştir. Ser der âverden (سر در آوردن, 'anlamak, fark etmek') gibi "melez" (hybrid) yapıların varlığına dikkat çekilmiş ve bu yapıların, hem bir nominal unsur (*ser*) hem de bir önek (*der*) içermeleri nedeniyle dördüncü bir kategori olarak "Bileşik Önekli Masterlar" (Fii'l-hâ-i pîşvendî-i murekkeb / فعلهای پیشوندی مرکب) veya "Grup Fii'l" (Fii'l-i Gurûhî / فعل گروهی) olarak adlandırılmayı hak etmektedir (Erjeng, 1995, ss. 100-112; Hânlerî, 1988, Cilt 2, s. 160; Rezayati Kişehale ve İmamdust, 2015, s. 186, 190).

Bu makalenin kapsamı, Lambton (1984) ve Dabir-Moghaddam (1997) tarafından tanımlanan en yaygın iki kategori olan (İsim + Master) ve (Sıfat/Zarf + Master) yapıları üzerine odaklanacaktır.

2.2.1. İsim + Basit Master ile Oluşan Bileşik Masterlar

Farsça'da en yaygın bileşik master yapısı, bir isim unsurunun ardından bir basit masterın gelmesiyle oluşmaktadır. İsim unsuru کردن *kerden*, دادن *dâden*, زدن *zeden*, گرفتن *giriften*, خوردن *horden* gibi yardımcı masterlarla birleşir. Arapça kökenli isimlerin eyleme dönüştürülmesi de yine bu kategoride sınıflandırılır (Lambton, 1953/1984, ss. 85-86).

Tablo 1. İsim + Basit Master ile Bileşik Master Oluşumu

Bileşik Master	Okunuşu	Bileşenler	Anlamı
گوش دادن	Gûş dâden	گوش (kulak) + دادن (vermek)	Dinlemek
گردش کردن	Gerdeş kerden	گردش (dolaşma, tur) + کردن (yapmak)	Gezintiye çıkmak
چانه زدن	Câne zeden	چانه (çene) + زدن (vurmak, çarpmak)	Pazarlık etmek
فکر کردن	Fikr kerden	فکر (düşünce, fikir) + کردن (yapmak)	Düşünmek

Bu kategoride isim, eylemin kavramsal içeriğini sağlarken; yardımcı master, eylemi dilbilgisel olarak gerçekleştirir. Farsçada bileşik master oluşumunda genellikle soyut isimler kullanılsa da somut isimlerle kurulan yapılar da mevcuttur (Hânlerî, 1988, Cilt 2, s. 163)

2.2.1.1. Somut İsimlerle Oluşan Yapılar Somut nesne isimleri kullanıldığında, nesnenin kendisinden ziyade işlevi veya o nesneyle ilişkilendirilen durum ön plana çıkar.

- **2.2.1.1.1. Canlı Organ İsimleri:** Organ, işlevsel bir kavrama dönüşür.
  - گوش کردن (*Gûş kerden*): Somut "kulak" ismi, "işitme eylemini bilinçli yapma" yani "dinlemek" eylemine dönüşür.
  - گوش داشتن (*Gûş dâştên*): "Kulak kesilmek/dinlemede olmak" gibi bir süreklilik bildirir.
- **2.2.1.1.2. Araç ve Gereç İsimleri:** Alet ismi, o aletle yapılan işi tanımlar. Genellikle geçişli (*muta'addî*) çatılıdır.
  - شانه کردن (*Şâne kerden*, "taramak"): شانه (Tarak) eylemin aracıdır.
  - حلقه کردن (*Halke kerden*, "halkalamak/kuşatmak"): حلقه (Halka) eylemin sonucudur.
  - مهر کردن (*Muhr kerden*, "mühürlemek"): مهر (Mühür) eylemin aracıdır.
- **2.2.1.1.3. Hastalık İsimleri:** İlginç bir biçimde, normalde etken/geçişli masterlar türeten کردن (*kerden*), hastalık isimleriyle birleştiğinde geçişsiz (*lâzım*) ve "maruz kalma" bildiren yapılar kurar.
  - ورم کردن (*Verem kerden*, "şişmek"): Vücutta şişlik oluşması durumu.
  - آبله کردن (*Âbile kerden*, "çiçek çıkarmak"): Çiçek hastalığına yakalanma durumu.

2.2.2. Sıfat/ Zarf + Basit Master ile Oluşan Bileşik Masterlar

Farsçada bileşik master oluşumunun yaygın bir diğer biçimi, basit bir masterın bir sıfat veya zarf ile birleşmesi yoluyla gerçekleşmektedir. Sıfat veya zarfın semantik içeriği (nitelik, durum, yön), doğrudan eyleme aktarılır. Sıfatlar, yardımcı fiilin türüne göre eylemin çatısını belirler: کردن *kerden* ile nedensel/oldurgan (*causative*), شدن *şoden* ile dönüşlü/edilgen (*inchoative*) yapılar kurulur (Lambton, 1953/1984, ss. 86-87; Dabir-Moghaddam, 1997, s. 37).

Tablo 2. Sıfat/Zarf + basit master ile bileşik master oluşumu

Bileşik Master	Okunuşu	Bileşenler	Anlamı
باز کردن	Bâz kerden	باز (açık) + کردن (yapmak)	Açmak
دور کردن	Dûr uftâden	دور (uzak) + افتادن (düşmek)	Ayrılmak, uzak kalmak
بلند کردن	Bolend kerden	بلند (yüksek) + کردن (yapmak)	Kaldırmak, yükseltmek
مريض شدن	Merîz şoden	مريض (hasta) + شدن (olmak)	Hastalanmak

Bu birleşimlerde sıfat, eylemin niteliğini belirlerken; zarf unsurları eyleme yön ve hareket anlamı katarak ifadeyi zenginleştirir.

3. Farsça Bileşik Masterların Morfo-Sentaktik Analizi ve Leksikal Bütünlüğü

Modern Farsça'daki bileşik master yapıları, biçimsel olarak iki ayrı morfemden (genellikle bir isim/sıfat ve bir yardımcı master) oluşsa da dilbilgisel ve bilişsel açıdan tek bir leksikal birim (sözcük) gibi işlev gören karmaşık yüklemelerdir (Dabir-Moghaddam, 1997, s. 48; Mansoor vd., 2012, s. 53). Morfoloji (biçimbilgisi) ve sentaks (sözdizimi) arasındaki kesişim noktasında yer alan bu yapılar, güçlü bir "leksikal bütünlük" (sözcüksel bütünlük) sergilerler.

Bu bütünlüğe, aşağıdaki morfolojik, fonolojik ve sözdizimsel kanıtlarla temellendirilmektedir:

3.1. Morfolojik Bütünlüğe ve Çekim Kuralları

Bileşik masterların tek bir sözcüksel birim gibi davrandığının en somut göstergesi, eklemleme süreçlerinin (affixation) yapının tamamına değil, bileşenlere belirli bir hiyerarşi içinde uygulanmasıdır:

- **Fiil Çekimi (Inflection):** Kişi, zaman ve kip ekleri, yapının bütününe değil, yalnızca eylemsel bileşen olan "basit mastara" (örneğin: کردن *kerden*, دادن *dâden*) eklenir. Sözel unsur (isim/sıfat) bu süreçte değişime uğramaz.
- **Olumsuzluk ve Soru:** Olumsuzluk öneki (ن / *ne-*) veya soru edatları, doğrudan eylemsel bileşenin başına getirilir.
- **Zamirsel Eklentiler (Clitics) ve Sözdizimsel Konumlanma:** Çekim eklerinin aksine, iyelik veya nesne işlevi gören bitişik zamirler (pronominal suffixes), yapısal bir esneklik sergileyerek isim (sözel unsur) ile master arasına girer. "Sandviç Yapı" olarak da tanımlanabilecek bu formül [İsim] + [Zamir] + [Master] şeklinde işler. Bu durum, yapının zihinsel sözlükte tek bir birim olarak kodlandığını (Sebzavârî ve Azîmdoht, 2024, s. 150), ancak gramatik işlemlerde bileşenlerin esnetilebildiğini gösterir (Elwell-Sutton, 1972, s. 96; Windfuhr, 1979, ss. 126-128; Platts, 1894, ss. 86-87). Bu "ayrılabilirlik" (separability) özelliği, bazı dilbilimciler tarafından yapıların sözcüksel değil, sözdizimsel (phrasal) olduğuna dair bir kanıt olarak da sunulmuştur (Mansoor vd., 2012, s. 53; Folli vd., 2005, s. 5).
  - **Örnek 1:** دوست دارم (Dûst-et dârem, "Seni seviyorum") Dûst (Dost/AG) + -et (Seni/Nesne Zamiri) + dârem (YM Çekimi).
  - **Örnek 2:** کمکش کردم (Komek-eş kerdem, "Ona yardım ettim") Komek (Yardım/AG) + -eş (Ona/Tümleç Zamiri) + kerdem (YM Çekimi).

3.2. Fonolojik Bütünlük (Prozodi)

Bu yapılar sadece dilbilgisel değil, fonolojik (sesbilimsel) olarak da tek bir prozodik birim oluşturma eğilimindedir (Lambton, 1984, s. 92).

- **Vurgu Düzeni:** Olumlu çekimlerde birincil vurgu, genellikle sözel olmayan (isim/sıfat) ögenin son hecesine düşer.
- **İkincil Vurgu:** Olumsuz yapılarda master üzerinde ikincil bir vurgu gözlemlenebilir.

Bu tutarlı vurgu kalıbı, bileşik yapının fonolojik işleme sırasında ayrı kelimeler dizisi olarak değil, tek bir kelime gibi algılandığına işaret eder.

3.3. Morfolojik Üretkenlik: Pasif (Edilgen) Çatı Dönüşümleri

Bileşik masterların leksikal bütünlüğü, pasif çatı oluşturma stratejilerinde de belirgindir. Pasifleşme, sadece sözdizimsel bir dönüşüm değil, aynı zamanda morfolojik bir "eşleşme" (pairing) sürecidir:

A. Standart Pasifleşme (Şoden ile): Etken yapıdaki yardımcı mastarın, edilgen karşılığı olan شدن (şoden) ile yer değiştirmesidir (Lambton, 1984, ss. 92-93; Öztürk, 2023, ss. 13-17; Lumsden, 1810, Cilt 2, ss. 310-311). Bu, en yaygın ve kurallı yöntemdir.

- آغاز کردن (*âğâz kerden*, "başlatmak") آغاز شدن (*âğâz şoden*, "başlamak/başlatılmak")
- تحویل دادن (*tahvîl dâden*, "teslim etmek") تحویل شدن (*tahvîl şoden*, "teslim edilmek")

B. Leksikal (Sözcüksel) Pasifleşme: Daha deyimsel yapılarda pasiflik, شدن *şoden* yerine anlamsal olarak ilişkili farklı basit mastarlarla (örneğin; خوردن *horden*, یافتن *yâften*) sağlanır. Bu durum, yapıların kalıplaşmış (lexicalized) doğasını kanıtlar (Öztürk, 2023, s. 16; Dabir-Moghaddam, 1997, s. 46-47).

- گول زدن (*gûl zeden*, "kandırmak/aldatmak") گول خوردن (*gûl horden*, "kanmak/aldatılmak")
- شکست دادن (*şikest dâden*, "yenmek") شکست خوردن (*şikest horden*, "yenilmek")

Her iki pasifleşme türünde de sözsel unsur (örneğin: *âğâz*, *gûl*, *şikest*) sabit kalırken, yalnızca basit mastar değişime uğrar; bu da anlamsal yükün nasıl paylaşıldığını gösterir.

3.4. Sözdizimsel Bütünlük Testleri

Bölüm 3.1, 3.2 ve 3.3'te sunulan morfolojik ve fonolojik kanıtlar, bileşik mastarların güçlü bir "leksikal bütünlük" sergilediğini göstermiştir. Bu bütünlük, modern üretken dilbilgisi çalışmalarında, yapının "tümce boyutu" (clause size) üzerinden de test edilmektedir. Ghomeshi (2001), Darzi (2008) ve Faraji (2021) arasındaki tartışmalarda kullanılan bu testler, bileşik mastarın (en azından belirli alt türlerinin) iki ayrı yapı değil, tek bir bütünlük yapı (integrated structure) gibi davrandığını sözdizimsel (sentaktik) açıdan da ortaya koymaktadır.

Bu testler, yapının iki ayrı sözdizimsel tümce mi (örn: bir ana tümce + Tümleyici Tümcecik (TT)) yoksa tek bir tümce mi (örn: Hafif Mastar Tümceciği (mT)) gibi davrandığını anlamayı amaçlar. Aşağıda, bu testlerden en belirleyici olan ikisi sunulmuştur.

3.4.1. Çatışan Zaman Belirteçleri Testi (Conflicting Temporal Adverbs)

Bu testin temel mantığı şudur: Eğer bir yapı, sözdizimsel olarak iki ayrı ve tam tümceden (yani iki ayrı Zaman Tümceciğinden (Tense Phrase, ZT)) oluşuyorsa, her tümce kendi bağımsız zaman belirtecini (örn: ana cümlede dün, yan cümlede yarın) alabilmelidir. Eğer yapı tek bir bütünlük eylem alanı (mT) ise, tek bir zamanı olacağı için bu test başarısız olacaktır.

Ghomeshi (2001, s. 26), *tevânisten* (توانستن, 'ebilme') gibi kontrol mastarlarında başarısız olduğunu, yani bu yapıların çatışan zaman belirteçlerini kabul etmediğini savunmuştur. Faraji (2021, s. 17, 19), bu bulguyu teyit ederek Oluş (Event) kategorisindeki bu mastarların (örn: *tevânisten* توانستن 'ebilme', *sa'y kerden* سعی کردن 'denemek') gerçekten de çatışan zaman belirteçlerini kabul etmediğini göstermiştir.

(Örnek 3 - Faraji'den (2021, s. 19) adapte edilmiştir) *Ali dîrûz mî-tevânist (ke) ferdâ hediye râ be-hared. (علی دیروز می توانست که فردا هدیه را بخرد) (*Ali dün -ebildi (ki) yarın hediye satın alsın.*)

Bu cümlelerin anlamsal olarak kabul edilemez olması, *mî-tevânist* (می توانست, 'ebildi') ve *be-hared* (بخرد, 'satın alsın') fiillerinin iki ayrı zaman alanı olmadığını kanıtlar. Bu durum, en azından bu mastar sınıfının, iki ayrı ZT'ye sahip olmadığını; aksine tek bir zaman alanı içinde yer alan bütünlük bir mT olduğunu güçlü bir şekilde desteklemektedir (Faraji, 2021, s. 29).

3.4.2. Olumsuzluk Lisanslama Testi (Negation with *hergez* 'never')

Bu test, bir cümle yapısını anlamak için olumsuzluk kapsamını (scope) kullanır. Sözdizimsel kural olarak, bir Tümleyici Tümcecik (TT) sınırı, üstteki bir tümcenin alttaki bir tümceye müdahale etmesini engeller. Eğer yapı iki ayrı CP'den oluşuyorsa, ana cümledeki olumsuzluğun (örn: *ne-mî-koned* نمی کند 'yapmıyor'), bir ZT sınırı tarafından engelleneceği için gömülü cümledeki *hergez* (هرگز, 'asla') gibi bir Olumsuz Yüklem Ögesini

(Negative Polarity Item) "lisanslaması" (geçerli kılması) beklenmez. Eğer yapı tek bir bütünleşik tümce (mT) ise, arada bir ZT sınırı olmadığından bu lisanslama mümkün olmalıdır.

Faraji (2021, s. 22), Oluş (Event) sınıfı mastarların (örn: *sa'y kerden* سعی کردن 'denemek') tam olarak bu davranışı sergilediğini, yani ana cümle olumsuzluğunun gömülü cümledeki *hergez*'i lisanslayabildiğini göstermiştir.

(Örnek 4 - Faraji'den (2021, s. 22) adapte edilmiştir) Ali *sa'y ne-mî-koned* (ke) çîzî hergez be-bîned. (على سعى ببيند نمی کند که چیزی هرگز ببیند) (*Ali çaba göstermiyor (ki) bir şeyi asla görsün.*) Anlamı: "Ali asla bir şeyi görmeye çalışmıyor."

Bu cümlelerin dilbilgisel olarak doğru olması ve "asla" anlamını taşıması, *ne-mî-koned* (نمی کند) ve *be-bîned* (ببیند) fiillerinin tek bir olumsuzluk alanı içinde yer aldığını ve aralarında tam bir ZT sınırı bulunmadığını gösterir. Bu da yapının "leksikal bütünlük" tezini sözdizimsel açıdan destekleyen güçlü bir kanıttır (Faraji, 2021, s. 29).

3.4.3. Belirsizlik ve Genişletilebilirlik Testi (Indefiniteness Test)

Bileşik mastarların, serbest sözdizimsel dizilimlerden (grup fiillerden) ayrılmasında kullanılan en belirleyici ölçütlerden biri de "belirsizlik" testidir. Tabâtabâ'i (2005, s. 27), bir yapının bileşik mastar mı yoksa nesne-mastar grubu mu olduğunu anlamak için nominal unsurun belirsizlik eki (*yek* یک veya *-i* ی) alıp alamayacağına bakılması gerektiğini savunur.

Örneğin, *gezâ horden* (غذا خوردن, yemek yemek) yapısında, *gezâ* (غذا) sözcüğü sözdizimsel bir nesne gibi görünse de araya bir belirsizlik unsuru girdiğinde (*yek gezâ hord* یک غذا خورد veya *gezâ-i hord* غذایی خورد) yapı bozulmasa da anlam "yemek yeme eylemi"nden "bir yiyeceği yeme"ye dönüşür. Bu nedenle bu yapı, katı anlamda bir bileşik mastar değil, bir grup fiil (phrasal verb) kabul edilir.

Tabâtabâ'i bu durumu *temâşâ kerden* (تماشا کردن, izlemek/seymek) örneğiyle netleştirir. *Temâşâ kerden* gerçek bir bileşik mastardır çünkü *temâşâ* (تماشا) ile *kerden* arasına belirsizlik eki giremez (*yek temâşâ kard* یک تماشا کرد denilemez, anlamsızdır); oysa *film dîden* (فیلم دیدن, film izlemek) yapısı bir grup fiildir, çünkü *yek film dîd* (یک فیلم دید, bir film izledi) demek dilbilgisel olarak mümkündür. Bu test, bileşik mastarların sözcüksel olarak ne kadar kaynaşmış (lexicalized) olduğunu kanıtlayan güçlü bir araçtır.

4. Bileşik Yapılarda Basit Mastarların Anlamsal Matrisi ve İşlevsel Dağılımı

Farsça bileşik mastarların (karmaşık yüklemelerin) anlamsal çözümlemesi, yapıyı oluşturan Basit Mastarın (*Yardımcı Mastar*) işlevsel rolünün doğru anlaşılmasına bağlıdır. Bu basit mastarlar, sözlük anlamlarını (literal meanings) kısmen yitirseler de bileşik yapıya kattıkları "eylem türü" (Aktionsart), "kılınış" ve "failin durumu" açısından sistematik bir mantık izlerler.

Basit mastarların anlamsal kaybı üzerine yapılan güncel çalışmalarda Murâdî ve Kerîmî-Dûstân (2013, ss. 314-315), Lieber'in (2004) "İskelet ve Beden" (Skeleton and Body) ayrımını Farsça'ya uyarlamıştır. Bu yaklaşıma göre, *kerden* gibi bir basit mastar bileşik yapıya girdiğinde tamamen anlamsızlaşmaz; anlamsal "Beden"ini (yani olaysal konusunu / event argument) kaybeder ancak sözdizimsel "İskelet"ini (yani fiilin argüman yapısını ve çekim özelliklerini) korur. Bu durum, basit mastarın neden hala cümlelerin zaman ve şahıs yükünü taşıdığını, ancak eylemin ana anlamını (olaysal niteliğini) neden nominal unsura devrettiğini teorik olarak açıklar.

Aşağıdaki matris, Farsça'da en yüksek frekansa sahip basit mastarların, bileşik yapılardaki özgül işlevlerini ve anlamsal nüanslarını karşılaştırmalı olarak sunmaktadır.

Tablo 3. Farsça bileşik yapılarda basit mastarların işlevsel matrisi

Basit Master	Temel Anlam	Bileşik Yapıdaki Tipik İşlev(ler)	Örnek
کردن (Kerden)	Etmek, Yapmak	Etken ve Yaratıcı (Agentive/Causative): En üretken ve anlamsal olarak en "şeffaf" yardımcı mastardır. İsim unsurunu doğrudan eyleme dönüştürür.	فکر کردن (Fikr kerden) Düşünmek
شدن (Şoden)	Olmak	Edilgen ve Oluş (Passive/Inchoative): Genellikle kerden ile kurulan mastarların pasif veya geçişsiz karşılığıdır. Bir duruma geçişi bildirir.	دلخور شدن (Dilhor şoden) Gücenmek, alınmak
دادن (Dâden)	Vermek	Yansıtma ve Transfer (Projection/Transfer): Eylemin öznenen dışarıya (bir nesneye veya kişiye) yönelmesini ifade eder. Genellikle kerden'e göre daha somut bir etkileşim bildirir.	توضیح دادن (Tozîh dâden) Açıklamak (Açıklama vermek)
زدن (Zeden)	Vurmak	Ani ve Temas (Sudden/Contact): Hızlı, anlık, tek seferlik veya tekrarlı fiziksel/işitsel eylemleri belirtir. Eylemin "çarpıcı" yönünü vurgular.	حرف زدن (Harf zeden) Konuşmak (Laf atmak/çalmak)
خوردن (Horden)	Yemek	Deneyimleyici ve Maruz Kalma (Experiencer/Passive): Failin eylemi yapan değil, eyleme maruz kalan olduğu durumları (genellikle olumsuz) ifade eder.	زمین خوردن (Zemîn horden) Yere düşmek
گرفتن (Giriften)	Almak, Tutmak	Başlangıç ve Edinme (Inceptive/Acquisitive): Bir durumun başladığını, bir niteliğin edinildiğini veya dışarıdan bir etkinin kabul edildiğini gösterir.	یاد گرفتن (Yâd giriften) Öğrenmek (Hafızaya almak)
داشتن (Dâşten)	Sahip olmak	Durum ve Sürelik (Stative/Continuative): Bir eylemden ziyade kalıcı bir durumu, hissiyatı veya sahipliği belirtir. Genellikle süreklilik arz eder.	دوست داشتن (Dûst dâşten) Sevmek
کشیدن (Keşiden)	Çekmek	Süreç ve İçsel Deneyim (Durative/Internal): خوردن horden'den farklı olarak, eylemin zamana yayıldığını ve failin bu süreci (genellikle zorluk veya duygu) "çektğini" vurgular.	زجر کشیدن (Zicr keşiden) Eziyet çekmek
آوردن (Âverden)	Getirmek	Ettirgen ve Üretim (Causative/Productive): Bir durumu var etmek, ortaya çıkarmak anlamında kullanılır. Genellikle آمدن âmeden mastarının etken/ettirgen karşılığıdır.	به دست آوردن (Be dest âverden) Eldetmek (Ele getirmek)
آمدن (Âmeden)	Gelmek	Kendiliğinden Oluş (Intransitive/Inchoative): Bir durumun kendiliğinden ortaya çıkmasını ifade eder. Genellikle failin aktif çabası dışındaki gelişmeleri anlatır.	به وجود آمدن (Be vucûd âmeden) Meydana gelmek, oluşmak
بردن (Borden)	Götürmek	Uzaklaştırma ve Yüklenme (Removal/Bearing): Bir şeyi bir yerden başka bir yere taşıma veya soyut bir yükü (duygu, şüphe) taşıma anlamı katar.	لذت بردن (Lezzet borden) Zevk almak (Lezzeti alıp götürmek/sürdürmek)

یافتن (Yâftên)	Bulmak	Resmi Edilgenlik ve Değişim (Formal Passive/Mutation): Genellikle edebi ve resmi dilde شدن <i>şoden</i> yerine kullanılır. Soyut kavramların değişime uğramasını ifade eder.	تغییر یافتن (Tağyîr yâftên) Değişime uğramak, değişmek
----------------	--------	---	--

4.1. Kritik Anlamsal Ayrım Örnekleri: کردن *Kerden* ve زدن *Zeden*

Aynı isim unsuru, farklı basit mastarlarla birleştiğinde eylemin doğası ve algılanış biçimi kökten değişebilir. Bu durum, basit mastarın "anlamsız bir ek" olmadığını, aksine eylemin niteliğini belirleyen temel unsur olduğunu kanıtlar.

• Konuşma Eylemi Üzerine Bir Karşılaştırma:

- صحبت کردن (*Sohbet kerdên*): Burada کردن *kerden*, eylemi genel, süreçsel ve karşılıklı bir iletişim faaliyeti (sohbet etmek) olarak tanımlar.
- حرف زدن (*Harf zeden*): Burada زدن *zeden*, eylemi daha fiziksel, anlık ve "söz söyleme" odaklı (konuşmak, laf etmek) olarak tanımlar. "Vurmak" mastarının getirdiği anilik (impulsiveness) vurgusu hissedilir.

• Seslenme Eylemi Üzerine Bir Karşılaştırma:

- صدا کردن (*Sedâ kerdên*): Birini çağırmak amacıyla seslenmek (Çağırma eylemi ön plandadır).
- صدا زدن (*Sedâ zeden*): Birine seslenmek, bağırarak hitap etmek (Sesin çıkışı ve hedefe çarpışı ön plandadır).

Bu ayrımlar, Farsça bileşik mastar sisteminin esnekliğini ve konuşura sunduğu ifade zenginliğini ortaya koymaktadır.

5. Bileşik Mastarların İşlevleri ve Yapısal Zorunluluğu

Farsça'daki bileşik mastar sisteminin dört temel işlevi—anlam genişletme, mecazlaşma/deyimleşme, pragmatik işlev ve dil ekonomisi—dilin tesadüfi özellikleri değil, morfolojik yapısından kaynaklanan kaçınılmaz bir "dil içi zorunluluğun" (*linguistic necessity*) sonucudur.

Tarihsel süreçte basit mastar köklerinin "kapalı bir sınıf" (*closed class*) oluşturması ve diğer Hint-Avrupa dillerinin (örneğin İngilizce) aksine, isim veya sıfatlardan doğrudan yeni basit mastar türetme (denominalizasyon) süreçlerinin kısıtlı olması, Farsça'yı yapısal bir çözüm geliştirmeye itmiştir. Bu kısıtlılık karşısında dil, eylemin "anlamsal özünü" (*semantic core*) nominal bir unsurla karşılayıp, bunu işlevselleştiren bir "basit mastar" (*light verb*) ile birleştirme yoluna gitmiştir. Bu bağlamda, "Dil Ekonomisi" olarak tanımlanan işlev, basit bir tasarruf veya kolaylık meselesi olmaktan ziyade, Farsça mastar ve fiil sisteminin modern dünyanın kavramsal gereksinimlerine adapte olarak hayatta kalmasını sağlayan zorunlu bir genişleme stratejisidir; diğer işlevler ise bu temel stratejinin bilişsel, kültürel ve sosyodilbilimsel alanlardaki rafine yansımalarıdır.

5.1. Anlam Genişletme: Bilişsel Şemalar ve Üretkenlik

Sistemin en temel işlevi, dilin semantik alanını üretken biçimde genişletme kapasitesidir. Dabir-Moghaddam'ın (1997) vurguladığı üzere, bileşik mastarlar, basit mastarların somut fiziksel anlam alanlarını aşarak "metaforik genişleme" (*metaphoric extension*) yoluyla soyut ve kavramsal kategorilerin ifade edilmesini mümkün kılar. Nominal unsur (isim/sıfat) tüm anlamsal yükü üstlenirken, basit mastar anlamsal silikleşmeye uğrayarak sadece eylemi gerçekleştirme işlevi görür.

Örneğin, باز کردن (*bâz kerdên*, "açmak") mastarı;

- **Somut:** در را باز کردن (*der râ bâz kerden*, "kapıyı açmak").
- **Soyut/Metaforik:** مشکل را باز کردن (*muşkil râ bâz kerden*, "sorunu çözmek") veya حساب باز کردن (*hesâb bâz kerden*, "hesap açmak").

Bu mekanizma, modern Bilişsel Dilbilim yaklaşımlarında "yapısal şemalar" (*constructional schemas*) olarak tanımlanır. Örneğin [**X** + کردن *kerden*] şeması, "X'i gerçekleştirme/X'e neden olma" çerçevesini sunar. Teknoloji entegrasyonunda bu şemanın evrimi çarpıcıdır:

- **تلگراف زدن** (*telegrâf zeden*, "telgraf çekmek" [lit. telgraf vurmak]): "Hızlı iletişim" şeması **زدن zeden** ile kurulmuştur.
- **تلفن زدن** (*telefon zeden*, "telefon etmek"): Aynı şema devralınmıştır.
- **ایمیل زدن** (*îmeyl zeden*, "e-posta atmak"): Günümüzde **زدن zeden** mastarının "vurmak" anlamı tamamen silikleşmiş, mastar yalnızca iletişim eylemini tamamlayan bir operatöre dönüşmüştür.

5.2. Mecaz ve Deyimleşme: Anlamsal Örtüklük ve Kültürel Kodlama

Semantik spektrumunun diğer ucunda, üretken ve şeffaf (transparent) yapıların aksine, "anlamsal örtüklük" (semantic opacity) veya "kompozisyonel olmama" (non-compositionality) durumu yer alır. Bu durum, bileşik mastarın bütünsel anlamının, onu oluşturan parçaların (AG ve YM) literal anlamlarının toplamından çıkarılmadığı (veya bu toplamdan saptığı) mecazlaşmış ve deyimleşmiş yapılarda gözlemlenir.

Windfuhr ve Perry'nin (2009) *The Iranian Languages* adlı derlemede yer alan "Persian and Tajik" (s. 416-544) başlıklı kapsamlı bölümü, Farsça'nın morfosentaksı ve söz varlığı (lexis) içinde bu tür yapıların önemini vurgulamaktadır. *دل بر داشتن* (*dil ber dâştan* ('gönül vermek', lit. 'kalp kaldırmak') veya *سر به سر گذشتن* (*ser be ser gozeştan* ('alay etmek', lit. 'başı başa koymak') gibi örnekler, bu deyimsel bileşik mastarların sadece bir eylem değil, aynı zamanda derin kültürel kodları ve metaforik düşünce kalıplarını da aktardığını göstermektedir. Bu yapılar, dilin konuşma dilindeki duygusal aktarım ve toplumsal etkileşim araçlarının temel bir parçasını oluşturur (Windfuhr ve Perry 2009).

Anlamsal Şeffaflık Skalası

Bölüm 5.1.'de incelenen üretken "anlam genişlemesi" ile bu bölümde ele alınan "deyimleşme" arasındaki ilişkiyi anlamak için, Farsça bileşik mastarları ikili bir sistem (şeffaf/örtük) olarak değil, bir skala (cline) veya spektrum üzerinde konumlandırmak gereklidir. Bu spektrum, tam kompozisyonellikten (compositionality) tam örtüklüğe (opacity) doğru ilerler.

Tablo 4. Farsça karmaşık yüklerle anlamsal şeffaflık skalası

Derece	Tür	Örnek	Analiz (Kompozisyonellik)
Yüksek Şeffaflık	Üretken / Kompozisyonel	صحبت کردن (<i>sohbet kerden</i> , "sohbet etmek")	Tam Kompozisyonel. Bütünün anlamı, parçaların (İsim + Mastar) toplamıdır.
Orta Şeffaflık	Bütünleşme (Incorporation)	غذا خوردن (<i>gezâ horden</i> , "yemek yemek")	Yarı Kompozisyonel. İsim, mastarla bütünleşmiş bir nesnedir; mastar literal anlamını korur.
Düşük Şeffaflık	Metaforik / Yarı-Örtük	باز کردن (<i>bâz kerden</i> , "başlatmak/çözmek")	Metaforik. Fiziksel "açmak" eyleminden soyut bir sürece bilişsel geçiş vardır.
Tam Örtüklük	Deyimsel (Idiomatic)	زمین خوردن (<i>zemîn horden</i> , "düşmek")	Tamamen Kompozisyonel Değil (Örtük). Bütünün anlamı "yer yemek" değildir; tek bir leksikal birimdir.

Tam Örtüklük	Deyimsel / Kültürel	سر به سر گذاشتن (ser be ser gozâšten, "alay etmek")	Tamamen Kompozisyonel Değil (Kültürel). Anlamı ('başı başa koymak') hiçbir kompozisyonel ipucu taşımaz ve tamamen kültürel bir deyim olarak öğrenilmelidir.
--------------	------------------------	---	---

5.2.1. Deyimsel Yapıların İşlenmesi ve Öğrenilmesi

Bileşik mastarlardaki bu anlamsal örtüklük (opacity) durumu, dilin öğrenilmesi ve işlenmesi (processing) süreçleri üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Farsça'yı ikinci dil olarak öğrenenler için en büyük zorluk bu deyimsel yapılardır. Psikodilbilimsel araştırmalar (Dual-route hypothesis), örtük yapıların zihinde زمین خوردن (zemîn horden) (düşmek) örneğinde olduğu gibi tek bir kelime (chunk) olarak depolandığını, şeffaf yapıların ise her seferinde sözdizimsel olarak hesaplandığını göstermektedir (Momenian vd., 2022).

5.3. Pragmatik İşlev: Nezaket, Mesafe ve "Ta'aruf"

5.3.1. Duygu ve Değerlendirmenin İfadesi

Bileşik mastarların işlevleri, yalnızca yeni anlamlar yaratmak veya deyimler oluşturmakla sınırlı değildir. Bu yapılar, aynı zamanda dilin pragmatik (pragmatics) katmanında da kritik bir rol oynar. Özellikle *ehsâs kerden* (احساس کردن, hissetmek) ve *ta'accub kerden* (تعجب کردن, şaşırarak) gibi bileşik mastarlar, konuşurun bir duruma yönelik öznel değerlendirmesini (subjective evaluation) veya içsel duygusal durumunu ifade etmek için Farsça'daki birincil araçlardır. Bu yapılar, bir olguyu nesnel olarak bildirmekten ziyade, konuşurun o olgu karşısındaki tutumunu kodlar.

Bu yapısal tercih tesadüfi değildir ve Farsça'nın sosyodilbilimsel dinamikleriyle derinden ilişkilidir:

- *ihşâs* (Ar. اِحْسَاس) + *kerden* (Far.)
- *ta'accub* (Ar. تَعَجُّب) + *kerden* (Far.)
- *fikr* (Ar. فِكْر) + *kerden* (Far.)
- *sabr* (Ar. صَبْر) + *kerden* (Far.)
- *ta'mîr* (Ar. تَعْمِير) + *kerden* (Far.)

5.3.2. Sosyo Dilbilimsel İşlev: Ta'aruf ve Resmi Dil

Bileşik mastarların pragmatik işlevi, Fars kültürü kodlarının (cultural codes) merkezinde yer alan *Ta'aruf* (İran nezaket sistemi) ile ayrılmaz bir bütündür. Beeman (1986), Farsça'daki bileşik mastar kullanımını "stratejik bir iletişim aracı" olarak tanımlar. *Ta'aruf* sisteminde temel ilke, konuşucunun kendisini alçaltması (*şikeste-nefsi*) ve muhatabını yüceltmesidir. Bu durum, fiil seçimlerinde belirgin bir "ikilik" yaratır.

Örneğin, basit bir "gitmek" eylemi için kişi kendisinden bahsederken *reftem* (رفتم, gittim) veya *murehhes şodem* (مرخص شدم, izinli oldum/ayrıldım) derken; üst statüdeki biri için *teşrif bordend* (تشريف بردند, şereflendirdiler/götürdüler) bileşik yapısını kullanır. Bileşik mastarlar, bu sosyal manevra alanını sağlayan en esnek araçlardır; çünkü *kerden* gibi nötr bir basit mastar yerine *fermûden* (فرمودن, buyurmak) veya *nimûden* (نمودن, göstermek) getirilerek eylemin sosyal statüsü anında değiştirilebilir.

5.4. Dil Ekonomisi ve Yapısal Zorunluluk: Farsça'nın Birincil Sözcük Üretim Mekanizması

"Dil Ekonomisi" (language economy) ve Farsça öğrenen bireyler için bileşik mastarların "daha kolay kavranabilir" olması ifadesi, bu yapının pedagojik (öğretimsel) işleviyle doğrudan ilgilidir. Pedagojik açıdan bakıldığında, bileşik mastar sistemi son derece ekonomik bir yapı sunar. Farsça öğrenen bir öğrencinin, her biri düzensiz şimdiki zaman köküne sahip yüzlerce basit mastarı ezberlemesi gerekmez. Bunun yerine, *kerden*

(کردن) ve *şoden* (شدن) gibi sayıca çok az ve yüksek frekanslı basit mastarın çekimlerini öğrenmesi yeterlidir (Elwell-Sutton, 1972, ss. 87-90).

Bu çekirdek gramer bilgisi edinildikten sonra, öğrenci, Farsça'nın "açık sınıfını" (open class) oluşturan binlerce nominal (isim/sıfat) unsuru (örn. *sohbet* صحبت 'konuşma', *telefon* تلفن 'telefon', *temîz* تمیز 'temiz') bu basit mastar kalıplarına ekleyerek neredeyse sonsuz sayıda eylem üretebilir:

- *sohbet kerden* (صحبت کردن, konuşmak)
- *telefon kerden* (تلفن کردن, telefon etmek)
- *temîz kerden* (تمیز کردن, temizlemek)
- *temîz şoden* (تمیز شدن, temizlenmek)

Bu, sistemin "ekonomik" ve pedagojik açıdan "kolay" olmasının temel nedenidir.

5.4.1. "Dil Ekonomisi"nin Dilbilimsel Kökleri: Kapalı Sınıf (Closed Class) Zorunluluğu

Ancak bu pedagojik kolaylığın altında yatan asıl *dilbilimsel neden*, Bölüm 5'de detaylıca açıklandığı gibi, bir "ekonomi" veya "tercih" değil, bir yapısal zorunluluktur. Bu mekanizma, Farsça'nın "kapalı sınıf" (closed class) basit mastar morfolojisinin doğrudan bir sonucudur.

Bu "Dil Ekonomisi", incelenen dört işlev arasında en temel olanıdır. O, diğer üç işlevin (soyutlama, deyimleşme, pragmatik kullanım) var olmasını sağlayan *yapısal omurgadır*. Farsça, yeni basit mastarlar türetmediği için (veya bu süreç son derece verimsiz olduğu için), sözcük dağarcığını (özellikle fiil dağarcığını) genişletmek ve modernleştirmek için *tek bir ana yola* sahiptir: Bileşik mastar (Karmaşık Yükleme) oluşturma.

Bu sistemin gücü, tarihsel dil temasında açıkça görülmektedir. Farsça, 7. yüzyıldan itibaren Arapça ile yoğun bir dil temasına girdiğinde, binlerce yeni kavram (hukuk, felsefe, bilim, tıp ve duygu) Arapça nominal (isim) ve mastar (verbal noun) formunda Farsça'ya akın etmiştir. Sadeghi'nin (1993) belirttiği üzere, Farsça'nın bu "ithal" kavramları kendi dil sistemi içinde eylemselleştirmek için geliştirdiği "ekonomik" ve son derece verimli çözüm, bu Arapça mastarları olduğu gibi almak ve onlara *kerden* (کردن) gibi yerli bir Farsça basit mastar eklemektir.

- **Örnekler:** *ta'mîr* (تعمیر, onarım) -> *ta'mîr kerden* (تعمیر کردن, onarmak); *fikr* (فکر, düşünce) -> *fikr kerden* (فکر کردن, düşünmek); *ihsâs* (احساس, his) -> *ihsâs kerden* (احساس کردن, hissetmek).

Bu mekanizma o kadar başarılı ve dilin yapısına o kadar uygun hale gelmiştir ki, zamanla yerli Farsça unsurlarla kurulan bileşik mastarlar bile, daha eski, "aslı" (heavy) ve morfolojik olarak düzensiz basit mastarların yerini almaya başlamıştır. Örneğin, *nigāh kerden* (نگاه کردن, bakmak) yapısı, eski *nigarîsten* (نگریستن, bakmak) mastarının kullanım sıklığını azaltmıştır. Aynı bileşik mastar mekanizması, bugün İngilizce'den alınan kelimeleri eylemselleştirmek için de kusursuz bir şekilde çalışmaya devam etmektedir; *çek kerden* (چک کردن, kontrol etmek / check) veya *seyv kerden* (سیو کردن, kaydetmek / save) gibi.

Sonuç

Modern Farsçada bileşik mastarlar (karmaşık yüklemler); dilin sadece sözcük dağarcığını zenginleştiren bir araç değil, morfolojik kısıtlılıklar karşısında geliştirilmiş yapısal bir zorunluluk ve son derece üretken bir sistemdir. Bu çalışma kapsamında yapılan morfo-sentaktik ve anlamsal analizler, bileşik mastarların basit birer "sözcük birleşimi" olmanın ötesinde, dilin bilişsel ve kültürel kodlarını taşıyan temel yapıtaşları olduğunu ortaya koymuştur.

Yapısal düzlemde, Lambton ve Dabir-Moghaddam gibi otoritelerin sınıflandırmaları ile modern derlem verileri örtüşmektedir. Bileşik mastarlar, morfolojik süreçlerin (çekim, vurgu, pasifleşme) katı kurallarla işletildiği, ancak sözdizimsel olarak esnekliğin (zamir araya girmesi vb.) korunduğu özgün bir "leksikal bütünlük" sergilemektedir. Özellikle *şoden* (شدن) ile kurulan standart pasif yapıların yanı sıra, *horden* (خوردن) gibi mastarlarla kurulan leksikal pasifleşme stratejileri, sistemin gramatikal derinliğini kanıtlamaktadır.

Anlamsal açıdan bakıldığında, sistemin "basit mastar" (light verb) mekanizması üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Yüklemin kavramsal özü nominal unsur (isim/sıfat) tarafından taşınırken; *kerden* (کردن), *zeden* (زدن) veya *giriften* (گرفتن) gibi basit mastarlar, kendi sözlük anlamlarında "silikleşmeye" (semantic bleaching) uğrayarak eylemin kılınışını (Aktionsart), yönünü ve failin durumunu belirleyen işlevsel operatörlere dönüşmektedir. Bu durum, Murâdi ve Kerîmî-Dustân'ın (2013) ifade ettiği gibi, mastarın "bedenini kaybedip iskeletini koruması" anlamına gelir. Bu iş bölümü, Farsça konuşuruna, *esken kerden* (اسکن کردن, "taramak") örneğinde görüldüğü gibi, yabancı ve modern kavramları saniyeler içinde dile entegre etme imkânı sunmaktadır.

Çalışmanın işaret ettiği en önemli bulgulardan biri de bu yapıların bilişsel statüsüdür. Psikodilbilimsel veriler (Momenian vd., 2022), bileşik mastarların zihinde "Çift Yönlü" (Dual-Route) bir işleme tabi tutulduğunu göstermektedir. Şeffaf yapılar sözdizimsel olarak hesaplanırken, deyimsel ve örtük yapılar tek bir leksikal birim gibi depolanmaktadır. Dil edinimi çalışmaları da bu bilişsel bütünlüğü desteklemektedir; Shomoossi ve Shomoossi (2012), çocukların bu yapıları parçalara ayırarak değil, tek bir bütüncül anlam birimi olarak edindiklerini vurgular.

Ayrıca bu yapıların karmaşık doğası, Farsça sözlükbilimi (lexicography) açısından da ciddi bir sınıflandırma sorunu yaratmaktadır. Bileşik mastarların sözlüklerde nasıl maddeleştirileceği konusunun hala tartışmalıdır. Bu mastarların, nominal unsurun (örn. *zemîn*) altında mı, yoksa bağımsız bir madde başı (örn. *zemîn horden*) olarak mı verileceği, mastarın anlamsal şeffaflığına ve sözdizimsel bütünlüğüne göre değişkenlik göstermektedir. Şeffaf yapılar genellikle isim maddesi altında verilirken, deyimleşmiş yapılar ayrı madde başı olmayı gerektirir.

Nihai olarak; Farsça bileşik mastarlar, biçim ve anlamın iç içe geçtiği, dilin "bütünleştirici" (incorporating) karakterini yansıtan ve modern iletişim ihtiyaçlarına dinamik çözümler üreten merkezi bir sistemdir. Farsça'nın tarihsel gelişimi ve bugünü anlaşılacak istendiğinde, bu yapıların çok katmanlı doğasının kavranması elzemdir.

- ❖ **"Yapay Zeka Kullanımı:** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir."

Bibliography

- Ateş, A., ve Tarzî, A. (1942). *Farsça grameri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Batenî, M. R. (1969). *Tovsîf-i Sâhthemân-i Destûre-yi Zebân-i Fârsi*. Tehran: Amir Kabir.
- Beeman, W. O. (1986). *Language, Status, and Power in Iran*. Bloomington: Indiana University Press.
- Dabir-Moghaddam, M. (1997). Compound Verbs in Persian. *Studies in the Linguistic Sciences*, 27(2), 25-59.
- Darzi, A. (2008). On the Structure of the Persian Complex Predicate. *Linguistic Inquiry*.
- Elwell-Sutton, L. P. (1972). *Elementary Persian Grammar*. Cambridge University Press.
- Enverî, H., ve Givî, H. A. (2011). *Destûr-i Zebân-i Fârsî II*. Tehrân: İntişârât-i Fâtemî.
- Erjeng, G. (1995). *Destur-e Zeban-i Farsi-i İmruz*. Tehran: Neşr-i Katre
- Faraji, M. (2021). *Persian Verbs and Complement Clauses* (Doctoral dissertation). University of Western Ontario.
- Folli, R., Harley, H., & Karimi, S. (2005). Determinants of Event Type in Persian Complex Predicates. *Lingua*, 115, 1365-1401.
- Ghomeshi, J. (1996). *Projection and Inflection: A Study of Persian Phrase Structure* (Doctoral dissertation). University of Toronto.
- Hânlerî, P. N. (1988). *Tarikh-e Zaban-e Farsi* (Cilt 2). Tehran: Neşr-i Nov.
- Ibraheem, M. M. (1841). *A Grammar of the Persian Language*. London: W. H. Allen & Co.
- Ilkhanipour, N. (2014). The syntactic structure of compound verbs in Persian.
- İctihâdî, E., & Maksudoğlu, M. (1963). *Farsça dilbilgisi*. Ankara: A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Jones, W. (1804). *A Grammar of the Persian Language* (6th ed.). London: W. Bulmer and Co. (İlk baskı 1771).
- Kirkpatrick, W. (1785). *A Vocabulary, Persian, Arabic, and English*. London.
- Lambton, A. K. S. (1984). *Persian Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press. (İlk baskı 1953).
- Lumsden, M. (1810). *A Grammar of the Persian Language; Comprising a Portion of the Elements of Arabic Inflexion* (Vol. 2). Calcutta: Printed by T. Watley, at the Honorable Company's Press.
- Mahootian, S. (1997). *Persian*. London: Routledge.
- Mansoori, N., Shamsfard, M., & Rouhizadeh, M. (2012). Compound Verbs in Persian WordNet. *International Journal of Lexicography*, 25(1), 50-67.
- Momenian, S., Shamsfard, M., & Walenski, M. (2022). The Processing of Persian Compound Verbs: Evidence from a Constituent Priming Study. *Frontiers in Communication*, 6.
- Muhtesemî, B. (1991). *Destur-i Kamil-i Zeban-i Fârsî*. Tehrân: İntişârât-i İsrakî
- Murâdî, E., & Kerîmî-Düstân, G. (2013). A Semantic Analysis of Compound Verbs in Persian. *Journal of Adab va Zaban*, 16(33), 305-325.
- Öztürk, M. (2023). *Farsça Dilbilgisi*. Ankara.
- Platts, J. T. (1894). *A Grammar of the Persian Language*. London: Williams and Norgate.
- Razmdideh, P., & Hasanshahi Raviz, M. (2024). A Semantic Analysis of Compound Verbs with 'Kærdæn'. *Journal of Language Research*, 16(50), 97-129.
- Rezayati Kişehale, M., & İmamdust, S. (2015). Analitik İnceleme: Bileşik Önekli Fiiller. *Mecmua-i Makalat-i Onuncu Konferans-i Beynelmilel-i Tervic-i Zaban ve Edebiyat-i Farsi*, 185-193.
- Sadeghi, A. A. (1993). On denominative verbs in Persian. *Proceedings of the Seminar of Persian and the Language of Science*.
- Sebzevârî, M., & Azimdoht, Z. (2024). The Semantic Interpretation of Idiomatic Compound Verbs in Farsi. *Language Related Research*, 14(6), 143-176.
- Sharif, B., & Amouzadeh, M. (2017). Persian Compound Verb Formation from a Cognitive Grammar Viewpoint. *Language Related Research*, 8(2), 149-170.
- Sharifi, H. (1975). Persian verbs: A Chafean analysis. *Mid-America Linguistics Conference Papers*.
- Shomoossi, N., & Shomoossi, A. (2012). A Review of Light Verb Constructions in English and Persian Complex Predicates. *Acta Linguistica*, 6(2).
- Şahinoğlu, M. N. (1997). *Farsça grameri: Sarf ve nahiv*. İstanbul: Kitapevi.
- Tabaian, H. (1979). Persian compound verbs. *Lingua*, 47, 189-208.
- Tabâtabâ'i, A. (2005). Fe'l-e Morakkab dar Zaban-e Farsi. *Name-ye Farhangestan*, 7(2), 26-34.
- Windfuhr, G., & Perry, J. R. (2009). Persian and Tajik. In *The Iranian Languages*. Routledge.
- Yıldırım, N. (1997). *Farsça Dilbilgisi*. İstanbul.